

CÜMLENİN ÖGELERİ

YÜKLEM

Cümlede anlatılan iş, olay, duygu, düşünce ya da yargıyı içeren temel ögeye “yüklem” denir.

YÜKLEM				
ÖZNE Yüklemin bildirmiş olduğu iş, oluş, hareket veya yargıyı gerçekleştiren, cümlede yargının oluşmasını sağlayan kişi ya da varlıktır.		NESNE Öznenin yapmış olduğu işten etkilenen ögedir.		TÜMLEÇ
	Belirtisiz Nesne Cümlede yalın halde bulunan nesnelere dir.	Belirtili Nesne Belirme hali eki (-i,-ı,-u, -ü, -(n)i, -(n)ı, -(n)u, -(n)ü) almış olan nesnelere dir.	Yer Tamlayıcısı Cümlede yüklem in göstermiş olduğu iş, hareket ve oluşun anlamını yönelme, bulunma ve çıkma (-e, -de, -den) bakımından tamamlayan sözcüklerdir.	Zarf Tamlayıcısı Yüklemdeki iş, hareket ve oluşu; zaman, durum, miktar, sebep ve yer-yön bildirerek tamamlayan sözcüklerdir.
SORULAR (Bütün sorular sadece yükleme sorulur.)				
Kim? Ne? Kimler? Neler?	Ne?	Neyi? Kimi? Neleri? Kimleri?	Kime? (Neye?) Nereye? Kimde? (Neyde?) Nerede? Kimden? (Neyden?) Nereden?	Ne zaman? Ne kadar? Nasıl? Neden? Niçin? Neyle? Kimle? Nere(ye)?

YÜKLEM

✓ Cümlede iş, oluş, hareket, kısaca yargı bildiren sözcük veya söz grubudur.

Yüklem, tek sözcükten oluşabileceği gibi söz öbeklerinden de (isim ve sıfat tamlamaları, deyimler, ikilemeler, bileşik eylemler) **oluşabilir.**

- * Babam yarın İstanbul'a **gidecek.** (çekimli eylem)
- * Bu sabah şehrin sokakları **bomboştu.** (isim, ek fiilin geçmiş zamanı)
- * O sabah güneş **pırlı pırlıdı.** (ikileme)
- * O, eskiden, **yaramaz bir çocuktü.** (sıfat tamlaması)
- * Biraz önce gelen çocuk, **öğretmenin kızıydı.** (isim tamlaması)
- * Babama yakalanınca iyice **gözden düştük.** (deyim)
- * Üstümüze gelen arabayı geç **fark ettik.** (birleşik fiil)

✓ Aşağıdaki cümlelerin yüklemelerini bulup altlarını çizerek yüklem özelliğini yukarıdaki bilgilere göre (ikileme, sıfat tamlaması ,deyim.....) karşısına yazınız.

Azra her gün düzenli ders çalışır.	
Babasını karşısında görünce etekleri tutuştu.	
Kedinin tırmandığı ağaç, ceviz ağacıydı.	
Eve girince ilk karşılaştığım koridorun halısıydı.	
Evdeki en sevdiğim yer kırmızı odaydı.	
Bizi en çok korkutan şey, başıboş köpeklerdi.	
Sabah olunca ortalık ışıl ışıldı.	
Bütün aradıklarım mutfak dolabındaymış.	
Bugün burada hava çok güzel.	
Anlattığınız fıkrayı duymuştum daha önce.	
Dün gece bendim evinizin önünden geçen.	
Gözümün önünden yorgun insanlar geçiyordu birer birer.	
Trenin penceresinden seyrettim el sallayan çocukları.	

ÖZNE

✓Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olanı karşılayan ögedir.
Özne, yükleme sorulan "kim, ne?" soruları ile bulunur.

» **Bu soruyu Ali cevaplayacak.** (cevaplayacak olan kim?/ kim cevaplayacak?)
cümlesinde "Aydın" öznedir. Çünkü yüklemde bildirilen "cevaplama" işini yapan durumundadır.

✓Özne bazen cümlede gizli olarak da bulunabilir.

» **Dün akşam çok eğlendik.** (eğlenen kim? → biz → gizli özne)
» **Bize soğuk davranıyor.** (soğuk davranan kim? → o → gizli özne)

Aşağıdaki cümlelerin özne ve yüklemelerinin altını çizerek öznelerin (açık, gizli) çeşitlerini işaretleyiniz.

Cümleler	Açık özne	Gizli özne
Dedem, Ankara'ya her gelişinde bize oyuncaklar getirirdi.		
Reşat Nuri Güntekin'in Çalığışu romanını okuyorum.		
Yarın uçakla İstanbul'a gideceğiz.		
Öğrenciler derse girmek için zilin çalmasını bekliyorlardı.		
Annem mutfakta yemek yapıyor.		
Küçük bir çocuktun o yıllarda.		
Öğrenciler sınıfta sessizce oturuyorlar.		
Babamın çantası, arabanın bagajındaymış.		
Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.		
Kadın, çocuğunu çok merak ediyordu.		
Konuşmacı sahneye çıkınca herkes onu alkışladı.		
Veda ettim, gençliğimin gamsız geçen rüyasına.		
Kargalar topladı hep döktüğümüz taneleri.		
Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.		

NESNE

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir ve yükleme sorulan “ne, neyi, kimi?” sorularıyla bulunur.

> Nesne, belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelenir:

1. Belirtili Nesne:

Yükleme sorulan “neyi, kimi?” sorularına cevap veren sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Belirtili nesne durumundaki sözcük ya da sözcükler yükleme belirtme hâl ekiyle (-i) bağlanır.

Örnek :

» **Bu maçı mutlaka izlemeliyim.** (neyi izlemeliyim?) (belirtili nesne)
cümlesinde “neyi” sorusuna cevap veren “bu maç” sözü belirtili nesne olarak kullanılmıştır.

2. Belirtisiz Nesne:

“-i” belirtme hâl ekini almayan ve özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan “Ne?” sorusuna cevap veren sözcükler, belirtisiz nesne olur.

Örnek:

» **Çocuk bir kitap aldı.** (ne aldı?) (belirtisiz nesne)
cümlesinde yükleme sorulan “ne” sorusuna “bir kitap” cevabını alıyoruz. Bu sözcük yalın olarak kullanıldığı için belirtisiz nesnedir.

✓ Aşağıdaki cümlelerde yüklem, özne ve nesneyi bulup altlarını çizerek nesnelerin çeşitlerini işaretleyiniz.

Cümleler	Belirtili Nesne	Belirtisiz Nesne
Babam bize çocukluk anılarını duygulanarak anlattı.		
Kadın, eve dönmeyen çocuğunu çok merak ediyordu.		
Annem her sabah çok güzel kahvaltılar hazırlardı.		
Okula giderken mendil satan bir çocuk gördüm.		
Anlattığınız fıkrayı duymuştum daha önce.		
Üstümüze gelen arabayı geç fark ettik.		
Bu kitabı bana arkadaşım alacak.		
Şiir okuyan öğrenciyi herkes alkışladı.		
Boş derslerde kitap okuyoruz.		
Türkçe öğretmeni bize yeni bir kitap verdi.		

YER TAMLAYICISI

✓Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma, yönelme bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir. Bu sözcükler, cümlede “-e,-de,-den” hallerinde bulunur ve yükleme sorulan “ Kime?, Kimde?, Kimden?, Nereye? Neye?, Nerede?, Neyde?, Nereden?, Neyden?” sorularına cevap verir.

✱ Babam evden erken çıktı. (Nereden çıktı?)

✓Aşağıdaki cümlelerde yüklem, özne, nesne ve yer tamlayıcılarını bulup yer tamlayıcısını bulmak için sorduğunuz soruları ve yer tamlayıcısı olan sözcükleri karşılıklarına yazınız.

Cümleler	Soru	Yer tamlayıcısı
Yarın babam bizi sinemaya götürecektir.		
Havalar soğuyunca güvercinler balkona yuva yapmış.		
Zil çalınca öğrenciler yavaş yavaş dışarıya çıktılar.		
Okulda yaşananları bize Ali anlattı.		
Misafirler, kendilerine ayrılan odalara yerleştiler.		
Tatile bizimle kuzenlerim de gelecek.		
Listedekilerin hepsini marketten alacakmışız.		
Hayat, çakıl ve dikenlerle dolu bir yola benzer.		
Sırası gelen herkes birer birer sahneye çıktı.		
Seni, yarın sabah okulun önünde bekleyeceğim.		
Havalar soğuyunca güvercinler balkona yuva yapmış.		
Okulun bahçesinde günün ilk saatlerinde bir koşuşturma başladı.		
Çevreye karşı sorumsuz davranan insanlara kızıyorum.		
Ağacın dallarına rengârenk kuşlar konmuştu.		

ZARF TAMLAYICISI

✓Yön, zaman, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan "ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?" gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümleci (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır.

» **Tuğçe derslerine çok çalışırdı.** (ne kadar çalışırdı?) (zarf tümleci) cümlesinde yükleme sorulan "ne kadar" sorusuna cevap veren "çok" sözcüğü miktar bildiren zarf tümleci görevinde kullanılmıştır.

NOT:

Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri vb." sözcükler, yalın halde kullanıldığında zarf tümlecidir. Ancak bu sözcükler isimlere eklenen hâl eklerini aldıklarında zarf tümleci olmaz, cümlenin farklı bir ögesi olur.

» "Ahmet, dışarıya çıkmıştı." cümlesinde "Nereye çıkmıştı?" sorusuna cevap veren "dışarıya" sözcüğü "-e" hal eki aldığı için dolaylı tümleçtir.

» "Aşağı bakma sakın!" cümlesinde "Nereye bakma?" sorusuna cevap veren "aşağı" sözü hal eki almadan yön bildirdiği için zarf tümlecidir.

Cümleler	Soru	Zarf tamlayıcısı
Okulun ilk gününde kendime yeni arkadaşlar buldum.		
Babam beni müzeleri gezmek için İstanbul'a götürecektir.		
Kardeşim okuldan yürüyerek gelmiş.		
Tüm kuvvetini toplayarak elindeki bavulu yukarı taşıdı.		
İlk gün okula annesiyle gelmiş.		
Çocuk merdivenlerden kayarak indi.		
Dün akşam arkadaşlarla sinemaya gittik.		
Ders çalışmak için odasına gitti.		
İnsan düşündüklerini açıkça söyleyebilmelidir.		
Okulların başlamasına hepimiz çok sevindik.		

CÜMLENİN ÖGELERİ

Aşağıdaki cümlelerin ögelerini bulun ve o ögenin altına ögeyi bulmak için sorduğunuz soruyu yazınız.

	<i>Çocukluğum</i>	<i>Hendek'te</i>	<i>bir masal gibi</i>	<i>geçti.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Kadın</i>	<i>aylardır görmediği çocuğunu</i>	<i>çok</i>	<i>özlüyordu.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Kırtasiyeden</i>	<i>kardeşime</i>	<i>bir roman</i>	<i>aldım.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Küçük çocuk</i>	<i>arabanın camına</i>	<i>taş</i>	<i>attı.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Arkadaşım</i>	<i>bütün parasını</i>	<i>gezide</i>	<i>harcamış.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Bahçedeki eşyaları</i>	<i>arkadaşlarla</i>	<i>yukarı</i>	<i>taşıdık.</i>
ÖGE				
SORU				

CÜMLENİN ÖGELERİ

	<i>Kitaplarını</i>	<i>düzenli bir şekilde</i>	<i>odasına</i>	<i>yerleřtirdi.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Okula</i>	<i>her gün</i>	<i>servisle</i>	<i>geliyormuş.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Ödevini yapmayanlara</i>	<i>öğretmen</i>	<i>çok</i>	<i>kızdı.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>İşçiler</i>	<i>sıcağı aaldırmadan</i>	<i>inşaatda</i>	<i>çalışıyorlar.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Bu yıl</i>	<i>Sakarya</i>	<i>büyük atılımlar</i>	<i>gerçekleřtirdi.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Anneler Günü'nde</i>	<i>annesine</i>	<i>bir buket çiçek</i>	<i>aldı.</i>
ÖGE				
SORU				

	<i>Servisi kaçıncı</i>	<i>okula</i>	<i>yürüyerek</i>	<i>gitti.</i>
ÖGE				
SORU				